
ЕКОНОМІЧНИЙ АНАЛІЗ В ДІЯЛЬНОСТІ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

УДК 336.7.19

JEL classification: Z19, G00

Владислава Олегівна ЛІСНЯК

аспірантка,

Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського»

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ЗАСТОСУВАННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

Лісняк В. О. Міжнародний досвід застосування електронних платіжних систем в Україні. *Економічний аналіз*. Тернопіль, 2018. Том 28. № 3. С. 149-153.

Анотація

У статті досліджено теоретичні та практичні аспекти розвитку електронних платіжних систем у світі та в Україні. Розглянуто загальну схему роботи електронної платіжної системи та обґрунтовано основні принципи її діяльності. Визначено динаміку розрахунків за допомогою електронних платіжних систем на території України. Розглянуто переваги та недоліки електронних розрахунків. Отримані результати дослідження можуть використовуватись як практичні рекомендації для покращення діяльності сфери електронних платежів в Україні.

Метою статті є дослідження розвитку та стану електронних платіжних систем та їх розвитку в Україні.

Використання електронних платіжних систем є надзвичайно позитивним кроком на шляху економічного розвитку держави. Адже швидкий та ефективний розвиток електронних платіжних систем в Україні з використанням міжнародного передового досвіду має низку переваг як для державної економіки загалом, так і для окремого користувача зокрема: зменшення готівкового обігу, збільшення кредитних ресурсів, розвиток та широкий доступ до фінансової системи тощо. Варто також зазначити, що це однією важливою перевагою електронних платежів є економія часу та мінімізація ризиків шахрайства.

Ключові слова: електронні платіжні системи; міжнародний досвід; переваги та недоліки електронних грошей; транзакції; банківські операції; готівка в обігу.

Vladyslava Olegivna LISNIAK

Postgraduate Student,

National Technical University of Ukraine «Igor Sikorski's Kyiv Polytechnic Institute»

INTERNATIONAL EXPERIENCE OF ELECTRONIC PAYMENT SYSTEMS USING IN UKRAINE

Abstract

Introduction. In the course of this research attention was paid to the study of theoretical and practical aspects of the development of electronic payment systems in the world and in Ukraine. The general scheme of electronic payment system work is considered. The dynamics of payments by means of electronic payment systems on the territory of Ukraine is determined. The basic principles of electronic payment systems activity are substantiated. The advantages and disadvantages of electronic payments are considered. The results of the study can be used as practical recommendations for improving the electronic payment activities in Ukraine.

Purpose. The purpose of this article is to study the development and status of electronic payment systems and their development in Ukraine.

Method (methodology). The main tasks of the research are to consider the general theme of the work of electronic payment systems on the territory of Ukraine; analyze the dynamics of electronic settlements in Ukraine; to substantiate the basic principles of the activity of electronic payment systems; to identify the advantages and disadvantages of electronic payments.

Results. The use of electronic payment systems is an extremely positive step towards the economic development of the state. After all, the rapid and effective development of electronic payment systems in Ukraine with the use of

© Владислава Олегівна Лісняк, 2018

international advanced information has a number of advantages for the state economy as a whole and for the individual user in particular: reduction of cash circulation, increase of credit resources, development and wide access to the financial system, etc. It should also be noted that one more important advantage of electronic payments is saving time and minimizing fraud risks.

Keywords: *electronic payment systems; international experience; the advantages and disadvantages of electronic money; transactions; banking operations; cash in circulation.*

Вступ

З розвитком економіки у світі висуваються високі вимоги до переказів коштів та вартості розрахунків, вони повинні бути доступні, зручні та безпечні. На сучасному етапі економічного розвитку паперові гроші вже не задовольняють повною мірою потреби суспільства, що відкриває платіжним системам шляхи для розвитку та збільшення їх ролі в економічному зростанні країни. В Україні платіжні системи знаходяться в стані динамічного розвитку, зростають електронні платежі, однак деякі напрями платіжної системи України є нерозвинутими.

Проблеми розвитку функціонування електронних платіжних систем досліджували Н. Байдукова, О. Вовчак, К. Пугачевська, Н. Федосенко, Г. Шпаргало. Теоретичні аспекти розвитку платіжних систем знайшли відображення в працях В. Кравця, С. Маталки, В. Міщенко, М. Никонова, Т. Смовженка, Л. Черчик.

Але зазначена тематика є досить актуальною для подальших досліджень, оскільки спільної наукової точки зору з приводу процесу використання електронних платіжних систем в Україні ще не сформовано.

Мета та завдання статті

Основною метою статті є дослідження розвитку та стану електронних платіжних систем та їх запровадження в Україні. На основі поставленої мети виникають головні завдання: розглянути загальну схему роботи електронних платіжних систем на території України; проаналізувати динаміку електронних розрахунків; обґрунтувати основні принципи діяльності електронних платіжних систем; визначити переваги та недоліки електронних розрахунків.

Об'єктом є досвід та практика застосування електронних платіжних систем при розрахунках. Предметом – практичні та теоретичні напрацювання у сфері розвитку електронних платежів на вітчизняному та міжнародному рівнях.

Виклад основного матеріалу дослідження

У сучасних економічних відносинах процеси, які відбуваються на світовому ринку пластикових карток, ставлять перед платіжними системами важливі задачі, які зададуть напрями розвитку електронних платіжних систем.

Відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», платіжна система – це платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу коштів [1].

На думку О. Д. Вовчака, платіжна система – це набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг разом з інституційними й організаційними правилами та процедурами, що регламентують використання цих інструментів і механізмів [2].

Еволюція грошей спостерігається останні півсторіччя. Передумовою виникнення електронних грошей стала раціоналізація системи управління платежами, зниження кредитних і розрахункових ризиків на рівні оптових платежів. Широке використання систем електронних трансфертів стало базою для впровадження в обіг роздрібних електронних платіжних засобів, таких, як кредитні та дебетові карти. Другим етапом електронізації стала поява самих електронних грошей та поява систем електронного доступу до рахунків.

Отже, для того, щоб задовольнити потреби суспільства в електронних грошах, потрібно забезпечити зручну інфраструктуру та доступність, зручність у використанні та надійність у роботі платіжних систем.

Головна задача, яку виконують платіжні системи, – це забезпечення зручності та безпечності платежу завдяки електронним грошам, які на відміну від традиційних паперових грошей є достатньо надійними та мають високий рівень захисту. По-перше, електронні гроші неможливо підробити або вкрасти з такою легкістю, як паперові. По-друге, зручність проведення платежів, зараз вже не потрібно носити паперові гроші з собою або їхати до постачальника послуг для того, щоб здійснити платіж, це можливо робити дистанційно, лише маючи акаунт у платіжній системі [3].

Платіжним засобом у електронних платіжних системах завжди виступають електронні гроші. Для того, щоб гроші стали електронними, користувач має зробити передоплату традиційними грошима,

робиться запис на технічному пристрої е-грошей (грошової вимоги до емітента). Коли гроші вже записані на електронний гаманець, користувач може миттєво поповнювати інші гаманці та розраховуватись за різні види товарів чи послуг [3].

Найбільш відомими міжнародними електронними платіжними системами є: Visa, EasyPay, MasterCard, PayPal, Maxi.

У межах України можуть функціонувати та використовуються як внутрішньодержавні електронні платіжні системи, так і міжнародні.

Відомими та широко застосовуваними електронними платіжними системами в Україні є Інтернет. Гроші, LiqPay, iPay.ua, WebMoney, Приват24, Яндекс.Деньги

Варто зауважити, що за даними Національного банку України [9] в Україні спостерігається позитивна динаміка зростання безготівкових платежів (рис. 1).

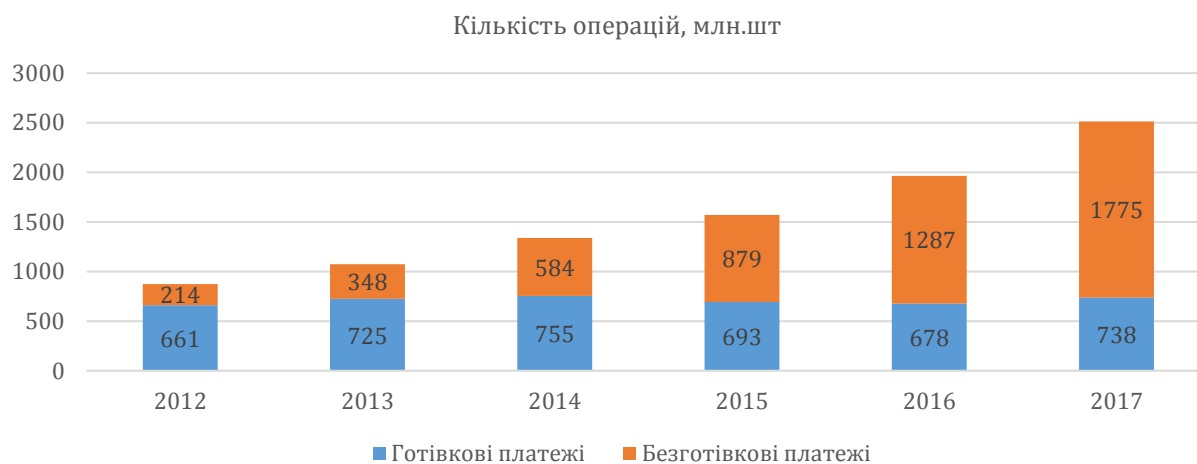

Рис. 1. Сума та кількість операцій з використанням банківських платіжних карток, 2012-2017 рр.

**Сформовано за даними Національного банку України [9].*

За даними НБУ, якщо у 2012 році частка безготівкових платежів з використанням карток в Україні становила 8 %, то за підсумками 2017 року вона перевищила 35 %. Показники ринку платіжних карток за результатами 2017 року також продемонстрували суттєве зростання кількості та обсягів безготівкових розрахунків в Україні.

НБУ відзначає зростання популярності роздрібних безготівкових розрахунків серед українців: частка безготівкових платежів із використанням платіжних карток за 2017 рік збільшилась за обсягом операцій на 4,3 % і становила 571,3 млрд грн, що складає 35,5 % від загального обсягу операцій за платіжними картками. Відбулось зростання за кількістю операцій частки безготівкових розрахунків на 5,1 %, що склало 1775 млн операцій (70,6 % від загальної кількості операцій за платіжними картками) [9].

Тож український ринок банківських електронних платежів має значний потенціал з тенденцією до збільшення кількості банків, які впроваджують Інтернет-банкінг.

Можна стверджувати, що на українському ринку електронних платіжних систем використовуються ті самі принципи їх організації, що й у розвинутих країнах світу. Тому електронні платіжні системи (у т. ч. карткові) для успішного розвитку повинні забезпечувати виконання таких принципів (табл. 1).

З огляду на вищесказане наведемо низку недоліків і переваг, які є очевидними при користуванні електронними платіжними системами:

До переваг належать:

- не потрібно носити із собою велику кількість банкнот та монет;
- відпадає проблема з видачею решти в декілька копійок у магазинах;
- не потрібно піклуватися про конвертування валюти. Це зробить банк, причому так, що клієнт виграє на різниці між курсом обміну в магазині та курсом, за яким конвертацію здійснить банк;
- при втраті картки досить лише повідомити в банк, щоб усі розрахунки за нею були негайно заблоковані;
- регулярне одержання повної інформації про здійснені операції.

Недоліками є:

- недосконала інфраструктура платіжних терміналів та банкоматів;
- у деяких випадках стягується комісія.

Таблиця 1. Ключові принципи та особливості їх реалізації в електронних платіжних системах

Ключові принципи	Особливості практичної реалізації ключових принципів
Конкурентоспроможність послуг	Визначається вартістю, зручністю, розповсюдженням, безпечністю, швидкістю тощо
Захищеність платежів від зовнішнього втручання	Користувачі мають безпосередній доступ до інфраструктури платіжної системи та змогу самостійно здійснювати операції через банкомати, термінали самообслуговування й мережу Інтернет, що значно ускладнює забезпечення захисту.
Територіальна й часова доступність	Визначається розповсюдженістю платіжної системи (кількістю учасників та їхніх відділень), розвитком її інфраструктури (термінали, банкомати) та способами ініціації переказу (можливість здійснення розрахунку через Інтернет, телефон тощо)
Прибутковість участі в системі	Бізнес-моделі й тарифи багатомітентних платіжних систем повинні забезпечувати прибутковість участі в системі для емітентів і еквайрів
Захист прав споживачів	Система повинна забезпечити можливість оскарження операцій у зв'язку з неотриманням товару

**Розроблено автором на основі [4].*

Варто ще зазначити, що існує низка напрямів, за якими впровадження безготівкових платежів сприяє прискоренню економічного розвитку країни:

По-перше, поширення електронних платежів при розрахунках у роздрібній мережі за інших рівних умов стимулює споживання домогосподарств. Коли споживач розраховується готівкою, він може купити не більше, ніж є грошей у нього в гаманці. Це особливо обмежує імпульсивні покупки, але може змусити споживача відмовитися від вигідної, але обмеженою за часом угоди.

По-друге, електронні інструменти платежів надають доступ до всіх засобів на банківському (або іншому) рахунку, що робить споживання більш зручним і збільшує його обсяги [5].

По-третє, платіжні карти можуть давати доступ до кредитних ресурсів. Це універсальний і простий метод доступу до споживчого кредитування на відміну від інших форм споживчого кредиту, таких, як купівля на виплат або індивідуальні банківські кредити, оформлення яких вимагає додаткових витрат часу та ресурсів.

Крім прямого впливу в плані створення додаткової купівельної спроможності, споживач отримує можливість купувати товари та послуги в міру необхідності, а не залежно від циклу виплати зарплати й інших доходів.

Збільшення споживання зазвичай призводить до збільшення зайнятості і економічного зростання (рис. 2).

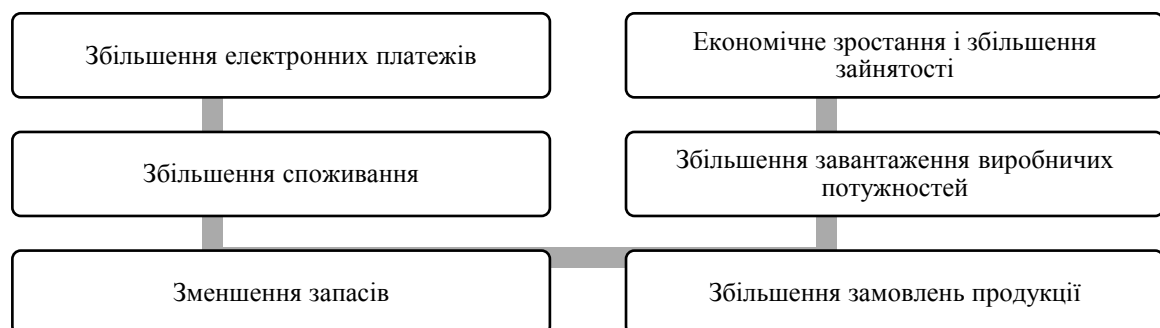

Рис. 2. Вплив електронних платежів на споживання і економічне зростання: логічні взаємозв'язки

**Розроблено автором на основі [5].*

При правильному регулюванні за інших рівних умовах можна з повним правом розглядати розвиток електронних платежів як специфічний фактор економічного зростання з усіма наслідками, що звідси випливають [5].

Тож застосування на практиці електронних платіжних систем є позитивним явищем. Це сприяє легшій і швидшій співпраці між учасниками ринкових відносин, у здійсненні платіжних розрахунків, а також є ефективним способом для розвитку фінансової сфери держави [12].

Висновки та перспективи подальших досліджень

Отже, на міжнародному ринку електронні платіжні системи набули значного поширення. Популярність використання електронних грошей у світі розвивалася вже давно, але особливо стрімкого розвитку електронні платіжні системи набули останніми роками: почали створюватися міжнародні платіжні системи, банківська діяльність почала виходити на міжнародний рівень, банки створюють філії в інших державах тощо. Тобто міжнародний рух капіталу у грошовій формі набрав форми електронних грошей. Люди щораз більше і більше починають користуватись цим типом розрахунків, що є значно ефективнішим, ніж здійснювати оплату, наприклад, за товари, роботи, послуги готівкою.

Проте в Україні ринок електронних платіжних систем тільки починає розвиватись. Основним завданням для України є запозичення позитивного досвіду функціонування електронних платіжних систем світового рівня. Перш за все в країні доцільно створити відповідні умови для зручного користування електронними платіжними системами, а це, зокрема, і вільний доступ до мережі Інтернет будь-яким користувачам. Здійснювати вже самими компаніями дієву рекламу, розвиток інфраструктури, для того, щоб привернути увагу споживачів до використання електронних платіжних систем.

Важливим етапом розвитку функціонування електронних грошей в Україні є, звісно, створення безпеки користування електронними грошима у віртуальному просторі. Адже проблема шахрайства під час проведення операцій з електронними грошима за допомогою електронних платіжних систем є проблемним нюансом не лише в українських реаліях, а і на міжнародному рівні також.

Таким чином, швидкий та ефективний розвиток електронних платіжних систем в Україні з використанням міжнародного передового досвіду має низку переваг як для державної економіки загалом, так і для окремого користувача зокрема: зменшення готівкового обігу, збільшення кредитних ресурсів, розвиток та широкий доступ до фінансової системи тощо. Варто також зазначити, що ще однією важливою перевагою електронних платежів є економія часу та мінімізація ризиків шахрайства.

Список літератури

1. Закон України «Про платіжні системи і переказ грошей в Україні» від 05.04.01 р. N 2346- III. URL: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
2. Вовчак. О. Д., Шпаргало Г. Є., Андрейків Т. Я. Платіжні системи: навч. посібн. Київ: Знання, 2008. 341 с.
3. Електронні платіжні системи. URL: http://uk.wikipedia.org/wiki/Електронні_платіжні_системи.
4. Кравець В. Форми розрахунків. *Вісник Національного банку України*. 2011. № 10. С. 45-47.
5. Влияние регулирования на развитие рынка электронных платежей: пример Украины. Аналитический отчет для публичного обсуждения. 2010. URL: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2010/2010_12/report_ru_18112010_for_RT.pdf.

References

1. *The Law of Ukraine "On Payment Systems and Money Transfer in Ukraine" of 01.05.01, No. 2346- III. (2001).* Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2346-14>.
2. Vovchak, O. D., Shpargalo, G. E., Andrejkiv, T. Ya. (2008). *Payment Systems*. Kyiv: Knowledge.
3. *Electronic payment systems* (n.d.). Retrieved from: http://uk.wikipedia.org/wiki/Electronic_Payment_Systems.
4. Kravets, V. (2011). Development of payment systems in Ukraine and the newest forms of settlements. *Bulletin of the National Bank of Ukraine*, 10, 45-47.
5. The effect of regulation on the development of the electronic payment market: an example of Ukraine. (2010). *Analytical report for public discussion*. Retrieved from: http://www.ier.com.ua/files/Projects/2010/2010_12/report_en_18112010_for_RT.pdf.

Стаття надійшла до редакції – 14.10.2018 р., прийнята до друку – 18.10.2018 р.